

Değişim Konusunun Muhafazakâr Düşünce Geleneğindeki Görünümü

Serdar Nükte¹

Öz

Bu makalenin amacı, muhafazakâr düşünce geleneğinin değişim konusuna yönelik temel fikirlerini analiz etmektir. Muhafazakâr düşünce hem Doğu uygarlığında hem Batı uygarlığında kendine yer edinmiş önemli bir fikir sistemidir. Muhafazakârlık, Fransız Devrimi'nin sonuçları açısından toplumda önemli değişimlere neden olduğuna inanmıştır. Devrim sonrası ortaya çıkan yeni düzenin, toplumsal değerleri yozlaştırdığını ileri sürmüştür. Muhafazakâr düşünürler, söz konusu yozlaşmaya neden olan asıl gerçekliği değişim konusu üzerinden tahlil etmiştir. Muhafazakârlığın değişim konusuna dair benimsediği bu tavır, tesadüfi bir durum değildir. Üstelik, muhafazakârlığın değişim konusuna dair tezleri, onu hem diğer fikri ideolojilerden ayıran hem de günümüzde hâlâ etkin bir düşünce sistemi olarak devam etmesini sağlayan etkenlerden görülmelidir. Değişim konusu, muhafazakârlıkta kendisine şüpheyle yaklaşılan bir alan kabul edilmiştir. Bunun anlaşılması için muhafazakâr düşünce geleneğinin değişim konusuna ilişkin yaklaşımının temel bileşenlerinin doğru anlaşılması gerekmektedir. Çünkü, muhafazakâr düşünce, devrim sonrasında yeni bir şekle bürünen toplum yapısına bir bütün olarak karşı çıksa da, aslında bu durumu değişim konusu üzerinden temellendirme yoluna gitmiştir. Bu nedenle, muhafazakârlığın değişim konusuna dair görüşleri, onun bir düşünce sistemi olarak ne içerdiğinin de cevabını oluşturan bir etkiye sahiptir. Değişim meselesinin ortaya çıkışından bu yana muhafazakârlığın üzerine en çok tartışıldığı konulardan biri olması bunu kanıtlar niteliktedir. Bunun sebebi, muhafazakârlığın değişimin her biçimini reddettiği düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Oysa, muhafazakâr düşünce, değişimi bir bütün olarak yok saymamış, onun yalnızca aşırı biçimine ve uygulanış şekline karşı çıkmıştır. Dolayısıyla da, değişimin birtakım ilkeler ışığında gerçekleşmesi gerektiğine inanmıştır. Nitekim, muhafazakâr literatür incelendiğinde, sosyal bilimcilerin değişim konusuna yönelik iki bulguyu öne çıkardıkları görülmektedir. Bunlardan birincisi, toplumun hızlı ve ani değil, ihtiyatlı ve yavaş bir biçimde değişime girmesi gerektiğidir. İkincisi, değişim sürecine giren toplumun, geçmişini ve geleneğini göz ardı etmeden, yani tarihsel birikimini dikkate alarak bu süreci tamamlaması gerektiği düşüncesidir. Bu makale, muhafazakâr düşüncenin, değişim konusuna dair temel yaklaşımını sözü edilen iki ilke üzerinden ortaya koymayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Muhafazakâr Düşünce, Fransız Devrimi, Değişim, Geçmiş, Gelenek

Nükte, S. (2024). Değişim Konusunun Muhafazakâr Düşünce Geleneğindeki Görünümü. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 13(5), 2124-2137. <https://doi.org/10.15869/itobiad.1536469>

Geliş Tarihi	20.08.2024
Kabul Tarihi	02.12.2024
Yayın Tarihi	31.12.2024
*Bu CC BY-NC lisansı altında açık erişimli bir makedir.	

¹ Doktora Öğrencisi, İzmir Bakırçay Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye, serdar.nukte@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8373-7128.

2024, 13 (5), 2124-2137 | Research Article

The Appearance of the Issue of Change in the Conservative Tradition of Thought

Serdar Nükte¹

Abstract

The purpose of this article is to analyze the basic ideas of the conservative thought tradition on the subject of change. Conservative thought is an important system of thought that has found a place in both Eastern and Western civilizations. Conservatism believed that the French Revolution caused significant changes in society in terms of its results. It argued that the new order that emerged after the revolution corrupted social values. Conservative thinkers analyzed the real reality that caused this corruption through the subject of change. This attitude adopted by conservatism on the subject of change is not a coincidence. Moreover, conservatism's theses on the subject of change should be seen as factors that both distinguish it from other intellectual ideologies and enable it to continue as an effective thought system today. The subject of change has been accepted as an area that is approached with suspicion in conservatism. In order to understand this, the basic components of the conservative thought tradition's approach to the subject of change must be understood correctly. Because, although conservative thought opposed the social structure that took a new form after the revolution as a whole, it actually sought to base this situation on the subject of change. Therefore, conservatism's views on the subject of change also have an effect that forms the answer to what it contains as a system of thought. The fact that the issue of change has been one of the most debated issues of conservatism since its emergence proves this. The reason for this stems from the idea that conservatism rejects all forms of change. However, conservative thought has not ignored change as a whole, but only opposed its extreme form and the way it is implemented. Therefore, it has believed that change should occur in the light of certain principles. Indeed, when conservative literature is examined, it is seen that social scientists have highlighted two findings regarding the subject of change. The first of these is that society should enter into change not quickly and suddenly, but cautiously and slowly. The second is the idea that a society entering the process of change should complete this process without ignoring its past and tradition, that is, by taking its historical accumulation into account. This article aims to reveal the basic approach of conservative thought to the subject of change through the two principles mentioned.

Keywords: Conservative Thought, French Revolution, Change, Past, Tradition

Nükte, S. (2024). The Appearance of the Issue of Change in the Conservative Tradition of Thought. *Journal of the Human and Social Science Researches*, 13(5), 2124-2137. <https://doi.org/10.15869/itobiad.1536469>

Date of Submission	20.08.2024
Date of Acceptance	02.12.2024
Date of Publication	31.12.2024
*This is an open access article under the CC BY-NC license.	

¹ Phd Student, İzmir Bakırçay University, Social Sciences Institute, Department of Sociology, İzmir, Türkiye, serdar.nukte@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8373-7128.

Giriş

Dünya tarihi açısından önemli birçok hadisenin varlığından bahsetmek mümkündür. Bu hadiseler arasında Fransız Devrimi, üzerine durulması gereken bir döneme karşılık gelmektedir. Fransız Devrimi, siyasi ve toplumsal açıdan önemli değişimleri beraberinde getirmiştir. Değişimler karşısında karşı-devrim hareketinin, yani muhafazakâr düşüncenin ortaya çıkması bu devrimin belirgin sonuçlarından biridir. Muhafazakârlık³, devrim karşıtı düşüncelerini fikir geleneği haline getirmeyi başarmıştır. Hans-Gerd Schumann'ın belirttiği gibi, daha çok politik düzlemde değerlendirilen muhafazakârlık, aslında toplumun kendisine ve bireyin zihniyetine atıfta bulunan bir düşünce sistemidir. Bunu yaparken de, çoğunlukla değişime verdiği tepkisel duruş üzerinden hareket etmiştir (Schumann, 1978, s. 805). Öyleyse muhafazakârlık, tesadüfi bir şekilde değil, aksine belirli bir tarihsel ihtiyaç sonucu baş göstermiştir (Huntington, 1957, s. 468). Muhafazakârlığa bu açıdan bakıldığında, temel öğretisinin toplumsal öğelerin korunmasının yegâne amaç olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, ortaya çıkışı rastlantı olmayan muhafazakârlığın kendini neyin karşısına yerleştirdiği doğru anlaşılmalıdır.

Fransız Devrimi'nden önce birey ve devlet birbiriyle güçlü ilişkilerle bağlı bir bütünlüğü ifade ederken, devrim hareketiyle sosyal otorite, yerini siyasi egemenliğe bırakmıştır. Devletin bölünmezliği, hakların üstünlüğü ve bunlara karşı var olan bağlılıkta değişim meydana gelmiştir. Popüler devletin zaferi, geleneksel toplum yapısını kısıtlayarak, bireysel ve eşitlik söylemini öne çıkaran bir gerçekliğe dönüşmüştür (Nisbet, 1943, s. 160). Öyle ki, muhafazakârlık konusunda önemli çalışmaları olan Edmund Burke'e göre, "Fransa, erdemini menfaatlerine kurban etmemiştir belki ama erdemini ortalığın malı hâline getirecek şekilde menfaatlerini de terk etmiştir" (Burke, 2016, s. 65). Burke bir adım daha ileri giderek, "bütün bu korkunç olaylar gerekli miydi?" sorusunu sormuştur (Burke, 2017, s. 31). Demek ki, Fransız Devrimi sonucu ortaya çıkan yeni toplum düzeni, devrim hareketinin sorgulanmasına olanak sağlamıştır. Dönemin karmaşıklığı, muhafazakârlar açısından eleştirilmesi gereken bir mecra olarak görülmüştür. Böylece, Fransız Devrimi'nin sonuçlarının toplum üzerindeki etkisi, muhafazakâr düşüncenin dünyaya sahnesinde etkin bir fikir sistemi olmasına zemin hazırlamıştır.

Muhafazakârlık, daha çok Fransız Devrimi'ne eleştirel yaklaşan bir düşünce hareketi olarak kabul edilse de, aslında Batı bilincine yön vermiş aydınlanma zihnine karşı sürdürülmüş bir muhalefet olarak görülmelidir (Nisbet, 1978, s. 629). Çünkü,

³ Muhafazakârlık, yüzeysel açıklamalardan öte, kendi tarihsel disiplini içindeki pratiklerinin doğru anlaşılmasıyla mümkündür. Ancak sosyal ve politik oluşumlardan türetilen tarihsel kavramlar, siyasi ve sosyolojik olarak ortaya atılan muhafazakâr teriminin belirsizliğini daha da güçlü hale getirmektedir (Schumann, 1978, s. 804). Genel tanımıyla muhafazakârlık, bir şeyi muhafaza etmeyi istemek anlamına gelmektedir (Giddens, 2009, s. 28). Muhafazakârlık teriminin siyasi anlamı ise, ilk kez Fransa'da ortaya çıkmıştır. Bu terim, 1818 yılında ilk olarak Chateaubriand tarafından kurulan Le Conservateur adlı gazetede, yani *Muhafazakârlık*'da kullanılmıştır (Beneton, 2016, s. 7-8). Terimin aslında anlamsal bir "kesinlik taşımadığı ve doktriner bir içeriğe sahip olmadığı" görülmektedir (Beneton, 2016, s. 8). Beneton, bu terimin kullanımını, Le Conservateur gazetesinin yanı sıra 1830 yılında büyük Britanya'da parti etiketi olarak J. W. Crocker tarafından kaleme alınan bir makaleye de dayandırmaktadır (Wallerstein, 2015, s. 20). Dolayısıyla, muhafazakârlığın savunduğu ve karşı çıktığı fikirlerin ne olduğu bilirse de, yine de onun kavramsal olarak açıklık içinde tarif edilen bir tanımı olduğunu söylemek oldukça zordur. Muhafazakârlığın, ileri sürdüğü fikirler açısından toplumu bir bütün olarak görmesi ve toplumsal sorunları çok boyutlu ele alması, onu tam olarak tanımlaması güç bir kavram haline getirmektedir. Oysa, muhafazakârlıktan tam olarak ne anlaşılması gerektiği önemli bir konudur. Çünkü muhafazakârlık, siyasi ya da ideolojik bir terim olmasından çok daha derin anlamları içinde barındıran önemli bir kavramdır.

muhafazakârlar açısından Fransız Devrimi, felsefî varsayımlardan kopuşa neden olan olaylardan çok daha fazlasını ifade etmektedir (Nisbet, 1943, s. 158). O halde muhafazakârlık, yalnızca belirli bir fikir ve davranış kalıplarıyla tanımlanan bir doktrin değildir (Schumann, 1978, s. 806). Aksine, belirli bir ideolojik ve sosyal çatışmanın ürünü olarak ortaya çıkmış bir fikir sistemidir (Huntington, 1957, s. 458). Muhafazakârlık, bir taraftan Fransız Devrimi sonucu meydana gelen yeni toplumsal düzeni, bir taraftan da oluşan bu düzenin neden olduğu değişimleri analiz etmiştir. Muhafazakârlık fikriyatı, yeni toplum yapılanmasını şüpheli tavrıyla sorgulayarak, onu tarihsel bir soruşturmaya tabi tutmuştur. Muhafazakârlık düşüncesinin bu eğilimi, Fransız Devrimi'ne neden eleştirel yaklaştığının temel sebebi olarak düşünülmelidir. Muhafazakârlar, toplumda ortaya çıkan dönüşümü, daha çok değişim konusu üzerinden çözümlenmeye çalışmıştır. Çünkü, muhafazakârlara göre toplum, özünden bir şey kaybetmeden varlığını sürdürmelidir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, muhafazakârların değişim konusunu bütünüyle reddedip reddetmediği sorusudur.

1. Muhafazakârlıkta İhtiyatlı Bir Değişimin Gerekliliği Düşüncesi

Muhafazakârlık, Fransız Devrimi'ni özgürlük inancı ve bu yönde vadettiği söylem üzerinden değil, birçok soruna kaynaklık ettiği varsayımından, yani değişim konusundan hareketle değerlendirmiştir. Nitekim, muhafazakârlığın ana eğilimi, "kurulu bir kiliseyi, kurulu bir monarşiyi, kurulu bir aristokrasiyi ve kurulu bir demokrasiyi, her biri mevcut payesinde olacak şekilde muhafaza" etmektir (Burke, 2016, s. 134-135). O halde muhafazakârlık, toplumsal değerleri yeniden yapılandırma isteği karşısında eski siyasal düzeni, tarihsel birikimi, dinî yapıları ve bunları kapsayan geleneği öne çıkaran güçlü bir düşünce sistemidir (Kızılçelik, 2008, s. 23). Mevcut düzen, muhafazakârlar açısından korunması arzulanan bir gerçekliği ifade etmektedir. Kurulu yapının devam etmesi gerektiği düşüncesi, muhafazakârlığın üzerine önemle durduğu bir konu olmuştur. Fakat, muhafazakârlık fikriyatının, toplumun düzenini bozduğuna inandığı meseleleri nasıl ele aldığı dikkatle irdelenmelidir. Çünkü, bu fikir sistemi, sorunları diğer politik ideolojilerden farklı bir düzlemde tahlil ederek, tartışmaya açtığı problemleri daha çok değişim konusuyla ilişkilendirmiştir.

Muhafazakârlık, kültürel davranış ve düşünce kalıplarıyla derin ilişkide olan sezgisel değerleri ön plana çıkarmıştır (Schumann, 1978, s. 809). Dolayısıyla da, şüpheli gördüğü argümanlara karşı tepkisel bir duruş ortaya koymuştur (Kvanvig, 1989, s. 147). Genel ilkeleri çoğu zaman yanlış anlaşılrsa da, yine de temel eğilimini ayırt etmek mümkündür. Bu eğilim, yeni bir şeyi arzulamak ya da aramaktan çok, mevcut olandan yararlanma amacına dayanmaktadır (Oakeshott, 2004, s. 56). Öyleyse muhafazakârlık, kalıcı bir güce sahip olduğuna inandığı toplumsal kurumların entelektüel olarak yönetilmesi anlamına gelmektedir (Huntington, 1957, s. 460-461). Bu değerler üzerinden açıklanmaya çalışılan muhafazakârlık, çoğu kez değişim konusuna yönelik öne sürdüğü fikirler üzerinden şekillenmiştir. Değişime maruz kalan toplumsal yapı, muhafazakârlar açısından yeni olan her şeyle hesaplaşma zeminini doğurmuştur.

Muhafazakârlığın değişim konusuna ilişkin tezleri, bu düşünce sisteminin kendisini neyin karşısına yerleştirdiğinin analiz edilmesinde doğru bir çerçeve sunmaktadır. Çünkü muhafazakârlık, yalnızca "insan doğasını düzeltme ya da onu bir ideal rasyonel seçici anlayışa göre şekillendirme çabası değildir" (Scruton, 2021, s. 180). Genel kanunun aksine, sabit, değişmez ve geriliği içeren dogmaların benimsendiği bir düşünce sistemi

de değildir (Kirk, 2019, s. 37). Kendisini her şeyden öte, gerçek dışı ve evrensel özgürlük iddiası taşıyan fikirlerin karşısında konumlandırılan muhafazakârlık, insan doğasını kapsayan bir rasyonaliteden ve devlet ile toplumun rolüne yönelik ilkelerden oluşan bir ideolojidir (Hoffman, 2020, s. 639). Sözü edilen özellikler, muhafazakârlığın diğer yaygın politik teorilerden farklılaşarak, özgün bir bakış açısı elde etmesine imkân sağlamıştır (Huntington, 1957, s. 460- 461). Bu denli özgün bir ideoloji haline gelmesi ise, daha çok değişime yönelik takındığı politik duruşundan kaynaklanmıştır. Gerçekten de muhafazakârlık, diğer ideolojilerin aksine, yenileşme ile ortaya çıkan değişim olgusuna eleştirel yaklaşarak, onu kapsamlı bir şekilde sorgulamıştır.

Muhafazakâr öğretisi, yenileşme çabası içinde değişime giren bir toplumun kendini muhasebe etmesi anlamına gelmelidir. Muhafazakârlık, değişim meselesini toplumda ortaya çıkan sorunlar üzerinden analiz ederken, onu yenileşme hareketi bağlamında çözümlenmeye çalışmıştır. Michael Oakeshott'a göre, muhafazakârlık yeniliğin her biçiminin aslında bir ilerleme olmadığı düşüncesinden hareket etmiştir. Bunun nedeni, muhafazakârların yeniliklerin içinde değişimi barındırdığına inanmış olmalarıdır. Muhafazakârlar açısından değişimi beraberinde getiren yenilik düşüncesi, değerlerin tahrip edilmesi tehlikesiyle birlikte düşünülmelidir (Oakeshott, 2004, s. 58). Çünkü, ilerleme fikri, insanlığın geçmiş dönemde barbarlığın içinden geldiğini ve zamanla ilerleyerek, bu gelişimin gelecekte de devam edeceğini savunmaktadır (Nisbet, 2023, s. 29). Muhafazakârlık, bu söylem karşısında farklı bir pozisyon benimseyerek, ilerlemeci ideolojilerden ayrı bir kavrayış ortaya koymuştur. Öne sürdüğü alternatif tanımlarla kendi ideolojik çizgisini de özgün hale getirmiştir (Neill, 2023, s. 26). Muhafazakârlar açısından ilerleme fikri, gelip geçici ya da tesadüfler bütünü ile ortaya çıkan bir süreç değil, aksine toplumun genel planlamasının önemli bir parçası görülmelidir (Nisbet, 2023, s. 29-30). Muhafazakâr düşüncede değişime neden olan yenilik süreci, toplumsal değerlerin bozulmasına neden olacağı varsayımından hareketle bir tehdit olarak görülmektedir. Buradaki temel soru, muhafazakârlığın yenileşmeyle ortaya çıkan değişimin toplum açısından nasıl gerçekleşeceği konusudur.

Muhafazakârlık, aslında yenilik fikrinin bir anlamda gelişimi ifade ettiğini kabul etmektedir (Oakeshott, 2004, s. 58). Fakat, yenilik fikri, tarihsel mirastan ve bu mirasın devamını sağlayan toplumsal bağlardan bir kopuşa sebep olduğu sürece anlamsız bir hareket olarak düşünülmelidir (Beneton, 2016, s. 29). Bu yüzden, değişimlerin meydana getirdiği olumsuz sonuçlara şiddetle karşı çıkmaktadır (Oakeshott, 2004, s. 58). Dolayısıyla, muhafazakâr düşüncede, toplumun değişimine neden olan her bir yenilik, kendi içinde riskler barındırmaktadır. Bunun için muhafaza etme isteği, her türlü olgunun temeli ve bir anlamda amacı olmalıdır (Beneton, 2016, s. 46-47). Görüldüğü gibi, muhafazakâr düşünce, değişimin doğasını yenileşme süreciyle ilişkilendirerek, onun toplumun temel ilkeleri üzerinde olumsuz sonuçlar doğuracağını ileri sürmüştür. Muhafazakârlığı asıl ilgilendiren, yenilik konusunun, değişime giren bir toplumla hangi bağlam üzerinden ilişkilendirilmesi gerektiğidir.

Muhafazakârlıkta değişim, katlanmak zorunda kalınan bir başkalaşmayı ifade etmektedir. Yeni düzenle kaybedilen değerler, yenilikten ve vaat edilenin çoşkudan çok daha tehlikeli bir gerçekliği ifade etmektedir (Oakeshott, 2004, s. 57). Böylesi kaygılar, muhafazakârların değişimi bir bütün olarak yok saydığı tablosunu sunmaktadır. Muhafazakârlığa ilişkin bu determinist tutum, onun doğru anlaşılması bakımından tartışmalı bir yanı içinde barındırmaktadır. Hâlbuki muhafazakârlık, Robert Nisbet'in de

belirttiği gibi, ilerleme ve değişim fikrini bütünüyle reddetmemiş, yalnızca şüpheli bir tavırla onu sorgulama yoluna gitmiştir (Nisbet, 2014, s. 128). Gerçekten de, bu düşünce sistemine göre “bir miktar yenilik, zihin üzerinde etkide bulunan her aracın malzemelerinden biri olmalıdır” (Burke, 2008, s. 35). Zira, bir devletin değişimi bütünüyle göz ardı etmesi, aslında yenilmeye mahkûm bir yapıya dönüşmesi anlamına gelmektedir (Burke, 2017, s. 16). Muhafazakârların kuşkuyla yaklaştığı değişim ise, “zamanın sınavından geçmiş olan kurumların taşıdığı muazzam bilgiğe aldırmadığı için tehlikeli” bir süreci ifade etmektedir (Giddens, 2009, s. 31-32). Bilgelikten uzak bu yenilik anlayışı, genel anlamıyla bencil bir ruh hâli ve dar görüş sonucu ortaya çıkan bir olgudur (Burke, 2016, s. 59). Ne var ki, bu eğilim çoğu kez muhafazakârlığın içeriğinin bazı açılardan tartışılmasına neden olmuştur. Özellikle, ilerleme fikrinin bütünüyle ihmâl edildiği düşüncesi, muhafazakâr fikriyatın belki de en çok yüzleşmek zorunda kaldığı temel sorunsallardan biri haline gelmiştir. Oysa muhafazakârlık, yenileşme çabasında ortaya çıkan değişim konusunu toplumsal değerlerle ilişkilendirmiştir.

Toplumsal değerlerin düşüşü meselesi, muhafazakâr düşünce geleneğinde önemli bir husustur (Wallerstein, 2012, s. 85). Dolayısıyla, toplumsal değerlere bağlı kalmak koşuluyla değişim düşüncesi ideal bir model kabul edilmiştir (Hobsbawm, 2006b, s. 308-309). Başka bir anlatımla, “insanlığın kadim ahlâkî geleneklerinin korunması”, yani toplumsal değerlerin muhafaza edilmesi ayrı bir yere sahiptir (Kirk, 2019, s. 37). O halde, muhafazakarlıkta ilerlemenin doğru koşulu, değişimi toplumsal değerlerle ilişkilendirerek, onu şuurlu bir hale getirmektir. Muhafazakâr düşünce, toplumu düzenin koruyucusu kabul etmiştir. Topluma ve toplum düzenine verilen önem, toplumsal değerlerin korunmasına yönelik istekten kaynaklanmaktadır. Toplumsal değerlerin muhafaza edilmesi gerektiği düşüncesi muhafazakârlığın mücadelesi olmuştur.

Muhafazakârlıkta toplumun kendisi, pek çok avantaja sahip bir kaynak olarak görülmelidir. Bu avantajın görmezden gelinmesi ve toplumun yeniden düzenlenmesi gerektiği düşüncesi, ticarete sermaye olmadan başlamak anlamına gelmektedir. Oysa, yenilenmesi istenen bir şeyin, toplumsal kurumların bünyesinde zaten var olduğu düşüncesinden hareket edilmelidir (Burke, 2016, s. 63). Bu yüzden muhafazakârlar, “hassas bir bünyeye sahip olan toplumun, bir makine misali hurdaya çıkartılıp, sonra da yeniden biçimlendirilemeyeceğine” inanmıştır (Kirk, 2019, s. 37). Toplumun süregelen değerlerinin değişime girmesi, muhafazakârlar açısından kuşku duyulan bir durum kabul edilmiştir. Burke, toplumsal değerlerin yol gösterici özelliğinin dikkate alınması gerektiğini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Bize her zaman aynı şekilde ve düzende verilen kurumlar, maddî imkânlar ve Tanrısal lütuflar bizden sonraki nesillere aktarılır. Siyasî sistemimizin hem dünya düzeniyle hem de benliğimizin varoluşuyla tam bir uyum ve düzen içindedir. İnsanlığına hayat veren mükemmel zekâ tamamıyla görüldüğü yaşta olamaz ve içinde her türlü **duyguyu** barındırmış sonsuz bir zaman içinde ilerler, bundan dolayı devlet yönetiminde doğanın yöntemlerini uyguladığımızda hiçbir zaman tamamıyla yeni bir şeyler üretmiş olmayacak, yeni şeyler üretmediğimizde de asla modası geçmiş olmayacağız. Bu yöntem ve atalarımızdan kalan ilkelere bağlı kaldığımızda batıl inançlar bizi yönlendirmeyecek ancak felsefenin ruhu bize yol gösterecek” (Burke, 2017, s. 25-26).

Diğer yandan, bir devletin ani bir değişim arzusu, anayasayı ve dinsel duyguları koruma görevinden vazgeçmesi anlamı taşımaktadır (Burke, 2016, s. 42-43). O halde, gerçekleşmesi istenen büyük değişimlere yönelik ortaya çıkan sezgisel şüphe

muhafazakâr düşüncenin önemli bir eğilimidir (Brennan ve Hamlin, 2020, s. 114). Muhafazakâr düşünceye göre değişim, kimliğe karşı ortaya çıkan bir tehdit olduğunda, aslında yok oluşun bir göstergesidir. Oysa kimlik, değişimin neden olduğu olumsuz yanlar karşısında bir tür korunma ve tecrübe alanıdır. Bu noktada muhafazakârlık, değişimi bir bütün olarak reddetmek değil, aksine ona uygun hâle gelmenin bir yolu olarak görülmelidir. Muhafazakâr düşüncede yabancılaşmaya maruz bırakmayan bir değişim, yani yeni olanın özümsemesi arzulan bir durum olmalıdır (Oakeshott, 2004, s. 58). Fakat muhafazakâr düşünce, Burke'ten bu yana değişimin kendisine değil, yalnızca radikâl biçimine karşı çıkmıştır (Giddens, 2009, s. 10). Böylelikle de, topyekûn bir değişime ihtiyatlı yaklaşarak, ondan şüphe duymuştur (Kirk, 2019, s. 37). Demek ki muhafazakârlık, değişimin yokluğunu savunan bir düşünce sistemi değildir. Aksine, ona karşı, sistematik ve açık sözlü bir şekilde direnç göstermektir (Huntington, 1957, s. 460-461). Gerçekten de, muhafazakârlığın değişimi reddettiği kanısı, onun bu konu hakkındaki temel argümanlarının yanlış anlaşılmasına neden olmaktadır. Muhafazakâr düşüncenin bu yaklaşımı, değişimin kendisinden ziyade, boyutunun ne olması gerektiği düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Değişimin, hangi ölçütte olması gerektiği sorunsalı, bu fikrî geleneğin üzerine önemle durduğu bir konudur.

Muhafazakârlık, tecrübe edilmişin bilinmeyene tercih edilmesidir (Oakeshott, 2004, s. 56). Bu yüzden temel ilkesi, “iyi şeyleri yok etmenin kolay olduğu, yaratmanın ise kolay olmadığı” düşüncesine dayanmaktadır (Scruton, 2021, s. 9). Zira, Burke'ün kendisi de, toplumların aslında ihtiyatlı ve bilinçli bir değişime ihtiyacı olduğunu öne sürmüştür. Ancak, bu değişimler aşamalı ve iyiyi kötüden ayıracak şekilde yapılmalıdır (Kirk, 2020, s. 45). Bu düşünce sisteminde şu an için bilinmeyen, ancak gelecek için daha iyi olacağına inanılan şey, şu an için bilinen mevcut bir iyiye tercih edilmemelidir. Başka bir anlatımla, bilinen bir iyi, belirsiz bir daha iyiye karşı yeğlenmemelidir. Nitekim, kendilerine yöneltilen pasif oldukları eleştirilerine karşı, tedbirli oldukları düşüncesini ön plana çıkarmışlardır. Çünkü, hızlı bir değişimden çok, yavaş bir ilerlemeden yana tavır benimsemişlerdir. Bunun nedeni, muhafazakârlığın kendisinde var olanı rasyonel bir ihtiyatlılık olarak görmesidir. Bunun için muhafazakârlık, ortaya çıkışından günümüze değişimin yalnızca radikâl boyutuna eleştirel yaklaşan bir düşünce hareketi olmuştur (Oakeshott, 2004, s. 59). Muhafazakâr düşüncenin yaptığı ayırım, yani mevcut iyinin muhafaza edilmesi gerektiği düşüncesi, onun beslendiği bir unsurdur. Bu unsur, arzulanan yeniliğin kolaylıkla inşa edilemeyeceği düşüncesidir. Söz konusu argümanlar, muhafazakârlığın ne tür bir değişim arzuladığının da cevabı niteliğindedir.

Muhafazakârların değişim konusundaki temel tartışması, yeni olanın cazibesinin, mevcut olandan çok daha fazla istenmesidir. Çünkü, büyük bir değişim olmadıkça gelişim sağlanamayacağına yönelik bir inanç söz konusudur. Özellikle de, daha önce tecrübe edilmemiş olana ilişkin olumlayıcı bir yaklaşım başat haldedir. Bu nedenle de, herhangi bir değişimin her koşulda daha iyi bir gidişe neden olacağı varsayılmaktadır. Oysa muhafazakârlık, yıkılması arzulanan şeylerin, henüz sonlanmaması gerektiğini savunmaktadır (Oakeshott, 2004, s. 60-61). O halde muhafazakâr düşüncede hızlı reformlar, “ani ve ağır ameliyatlar kadar tehlikeli” bir süreci ifade etmektedir (Kirk, 2020, s. 46). Muhafazakâr düşünce, değişimin ancak ihtiyatlı olması gerektiğini vurgulamış, hızlı bir reformla ortaya çıkan yeni oluşumun, bir düzen kabul edilmesine karşı çıkmıştır. Muhafazakârlıkta, toplumsal kurumların içinde barındırdığı bilgeliğin dikkate alınması, değişim sürecinin doğru şekilde tamamlanmasının bir koşulu olarak görülmüştür.

Neticede, muhafazakârlık, Fransız Devrimi'yle ortaya çıkan yeni toplum düzenine meydan okuma hareketi olarak doğmuştur. Muhafazakârlığın köklü bir düşünce sistemi olması, çoğunlukla değişim konusuna verdiği önem üzerinden süreklilik kazanmıştır. Muhafazakâr düşünce, değişim konusunu eleştirel bir soruşturmaya tabi tutmuştur. Muhafazakârların değişim meselesine tepki gösterirken, aslında onun neye karşı muhafazakâr bir tutum sergilediği doğru tahlil edilmelidir. Burada önemli olan, arzulanan yeniliğin toplumda ne tür bir değişime neden olacağı gerçeğidir. Muhafazakârlara göre, değişimin hızının yüksek olması, toplumsal değerlerin yozlaşmasına sebep olmaktadır. Öyleyse muhafazakâr doktrin, değişimin kendisine değil, daha çok onun aşırı biçimine karşı çıkan bir düşünce sistemidir.

2. Değişim Sürecinde Geçmişin ve Geleneğin Gerekliği Düşüncesi

Muhafazakâr düşünce sistemi, değişim fikrine karşı tarih ve gelenek kuramlarıyla geçmişin savunmasını yaparak, yeni olan her şeyle hesaplaşma yoluna gitmiştir (Giddens, 2009, s. 30). O halde, muhafazakârlığı ilgilendiren bir başka nokta, değişim sürecine giren toplumun geçmişini ve geleneğini ne denli önemseyeceği konusudur. Geçmiş ve gelenek meselesi, değişim konusunu anlamak bakımından büyük öneme sahiptir. Muhafazakârlığın değişim olgusuna yaklaşımı, aynı şekilde geçmişe ve geleneğe nasıl baktığı üzerinden de analiz edilmelidir.

Muhafazakâr düşünürler, daha çok tarihsel birikimi önemseyen bir toplumsal düzenin olması gerektiğini savunmuştur (Nisbet, 2019, s. 105). Bu yüzden de, tarihle derinlemesine ilişkide olan bir düşünce sistemi olmuştur (Beneton, 2016, s. 11). Öyle ki, tarihin önemine ilişkin benimsediği tavır, muhafazakâr düşüncenin temel eğilimlerinden biri haline gelmiştir (Nisbet, 2014, s. 51). Muhafazakâr düşüncedeki bu eğilimin asıl amacı, "bir halkın deneyimlerinden süzölmüş tarihsel devamlılığını" sürdürülebilir kılmaktır (Kirk, 2020, s. 42). Muhafazakârlığın etkisini nasıl sürdürdüğü sorusunun cevabı, onun beslendiği kaynakların zenginliğinde aranmalıdır. Tarihî sürekliliğin devam ettirilme düşüncesi, muhafazakârların beslendiği unsurlardan biri olmuştur. Çünkü, muhafazakâr düşünceye göre toplum ve tarih birbirine kaynaklık eden gerçekliklerdir. Helmut Dubiel'e göre, bunun nedeni, yenileşme fikrinin dün ile bugün arasında eskiye bir sınır çizerek, geçmişi hükümsüz kılma hareketine dönüşmüş olmasıdır. Oysa, bir toplumun gelişmesi için gerekli etken, tarihsel birikiminden faydalanması koşuludur. Fakat, geçmiş, yararlanılması gereken bir alan değil, aksine görmezden gelinen bir mecra kabul edilmiştir (Dubiel, 2013, s. 153). Dolayısıyla, muhafazakârlıkta toplumun tarihe, yani geçmişe kaynaklık ettiği düşüncesi öne çıkan bir temadır. Toplumsal tecrübeyi, tarihsel bir temellendirmeye ele almak muhafazakârlığın ana yaklaşımları arasındadır.

Muhafazakâr düşünce, geçmişin aydınlatıcı bir etkisi olduğuna inanmıştır. Ancak, geçmişe ilişkin bu olumlayıcı tavrın doğru analiz edilmesi gerekmektedir. Muhafazakârlara göre bu tavır, tarihten ne anlaşılması gerektiği sorusunun da cevabını vermelidir. Robert Nisbet'e göre, muhafazakârlığın tarihsel birikime olan yaklaşımı, onun tecrübeye olan inancı üzerine şekillenmiştir (Nisbet, 2014, s. 51). Aksi halde, söz konusu tecrübeden uzaklaşma, toplum içindeki öfkeyi besleyen bir kaynak haline dönüşecektir (Burke, 2016, s. 197). Muhafazakâr düşüncenin burada telkine çalıştığı husus, değişime giren bir toplumun geçmişini yok sayarak, aslında varoluş amacını da görmezden gelmesidir. Başka bir ifadeyle, bir toplumun mazisini dikkate almaması, aynı

zamanda tarihsel birikimini de reddetmesi anlamına gelmektedir. Muhafazakâr düşünceye göre, sözü edilen birikimin yadsınması, bir toplumun kendisini yanlış konumlandırmasına ve böylece geçmişine yabancılaşmasına neden olacaktır. Oysa bir toplum, değişim sürecini, geçmişini göz ardı etmeden, yani tarihsel zenginliğinden hareketle gerçekleştirme amacı gütmelidir. Muhafazakârlığın buradaki inancı, toplumsal kurumların sürekliliğinin canlı tutulması arzusuyla yakından ilişkilidir.

Geçmiş ve toplumsal kurumlar arasındaki bağın zayıflaması, muhafazakârlığın karşı çıktığı bir durum olmuştur. Çünkü, temel toplumsal kurumlar, zamanla oluşmuş önemli yapılardır. Değişime giren bir toplum için geçmişin kendisi, toplumsal kurumların oluşturduğu değerlerin ne olduğu sorusunun cevabını vermelidir. Geçmişle derin ilişkide olan toplumsal kurumlar, topluma fayda sağladığı için toplumsal değerlerden koparılması gerekmektedir (Wolin, 2020, s. 321). Bu yüzden, değişime giren toplumun temel kurumlarını muhafaza etmesi gerektiği düşüncesi, muhafazakârlıkta önemli bir arzudur. Muhafazakârlar, değerlerin devamı için toplumsal kurumların değişime girmeden muhafaza edilmesi gerektiğine inanmıştır.

Toplumlar, tarihsel tecrübelerine bağlı olarak geçmişten birtakım ortak miras alırlar. Bu mirasın geleceğe aktarılması, muhafazakâr düşüncenin önemseydiği bir konudur (Scruton, 2021, s. 38-39). Geçmişin mirası, yüzyıllar boyunca biriken tarihî tecrübenin, bilgelikle yeniden pratik edilmesi gereken bir meyvesi olarak düşünülmelidir (Beneton, 2016, s. 20-21). Çünkü, muhafazakârlara göre gelecek, daha önceki bir şimdiki zamanda yatan inançlardan, fikirlerden ve değerlerden oluşmaktadır (Nisbet, 1979, s. 7). Şimdiki zaman düzensiz bir şekilde ilerlediğinde, ihtiyaç duyulan yardım geçmişin birikiminde mevcuttur. Geçmişin miras kabul edilmesi, değişimin doğru anlaşılması için uygun bir rehber olarak görülmelidir (Oakeshott, 2004, s. 56). Çünkü geçmiş, toplumsal kurumları ve toplumsal değerleri tarihsel nedenlerle ilişkilendirilme çabasıdır. Bu ilişkinin dayandığı temel düşünce, mevcut yapının olabildiğince devamını sağlamaktır. Gerçekten de, muhafazakârlık, “uygarlığın kırılğan kabuğunun mümkün olduğu kadar uzun süre boyunca yerinde kalmasını” arzulayan bir düşünce sistemidir (Scruton, 2021, s. 250). Bu nedenle de, geçmişe ve onun farklı modellerine saygı duyan bir fikir hareketidir (Nisbet, 2014, s. 47). Bu fikrî gelenekte geçmiş, faydalanılması gereken ahlâkî dersler bütünü olarak düşünülmelidir (Burke, 2016, s. 197). Çünkü düzen, uzun fedakârlıklar sonucu oluşmuş tecrübeler bütündür (Kirk, 2020, s. 44). Söz konusu bütünlük, muhafazakârların tarihsel tecrübeye ne oranda önem verdiğinin de bir delilidir. Tarihsel tecrübe, hem toplumun geçmişiyile bağını güçlü hale getirecek hem de gelecek nesillere daha da zenginleşen tarihî bir miras bırakma imkânı sağlayacaktır.

Muhafazakârlar, atalarının tecrübe ve hikmetine sadakatli bir tutum benimsemiştir (Kirk, 2019, s. 37). Çünkü, gelecek nesillerin umursamazlık içinde atalarına duyarsız kalması toplum açısından istenmeyen bir durumu ifade etmektedir (Burke, 2016, s. 60). Bu yüzden, Burke’ün yaşayanlar, doğmamışlar ve ölümler arasındaki ortaklık olarak tanımladığı toplum görüşü muhafazakâr düşüncenin bir dayanağı kabul edilmiştir (Scruton, 2021, s. 144). Dolayısıyla, toplumu tarihsel birikimiyle bir bütün gören Burke, geçmiş ve gelecek arasındaki bütünlüğün tahrif edildiğini düşünmüştür (Lakoff, 2020, s. 268). Burke, bu tutumu nedeniyle, “atalarının kadim ilkelerinin tutkulu savunucusu” olmuştur (Raeder, 2020, s. 285). Çünkü, Burke’e göre, bir toplumun tarihsel mirası, yüzyıllar boyunca biriken tecrübeden faydalanma imkânı sağlamaktadır (Beneton, 2016, s. 20). Aksi halde, geçmişten kopuş hali, taklit etmekten hoşlanan yeni emsaller ortaya

çıkacaktır (Burke, 2016, s. 63). Öyle ki, geçmişin saptırılması, düşmanlıkları ortaya çıkaran ve toplum içindeki öfkeyi besleyen bir cephaneliğe dönüşecektir (Burke, 2016, s. 197). Burke, toplumun geçmişine değer atfetmesinin, aslında kendisine gösterdiği bir erdem olduğunu şu sözlerle dile getirmiştir:

“Eski devletlerde tüm avantajlara sahiptiniz fakat hiçbir sivil toplum içinde kalmamış ve yeniden başlamak için her şeye sahip olmamış gibi davranmayı seçtiniz. Size ait olan her şeyi hor görerek etrafınızda bir salgın başlattınız. Ticarete, şah olmadan şahbaz olmaya kalktınız. Eğer ülkenizin son nesilleri sizin gözlerinizdeki ateşe odun atmasaydı, siz de atalarınız gibi sönmüş volkanlar olarak kalacaktınız. Atalarınız dindarlığı seçtiler. Hayalleriniz zamanı sıradan yönteminin ötesinde erdeminizin ve aklınızın bir parçasını onlara gösterecekti ve çok istediğiniz taklit örnekleriyle yükselmiş olacaktınız. Atalarınıza saygı duyarak kendinize de saygı duyulmasını öğretilmiş olacaktınız” (Burke, 2017, s. 28).

Geçmişin ve ataların huzurundaymış gibi yaşamak, geçmiş ve gelecek arasındaki kutsal bağın muhafaza edilmesinin bir koşuludur (Burke, 2016, s. 61). Bu yüzden muhafazakârlık, bir taraftan da nesiller arası ilişkinin dinamik bir unsuru görülmelidir (Scruton, 2021, s. 276). Bu unsur, aslında “bir kuşağı diğer bir kuşakla ilişkilendirme yolu” anlamına gelmektedir (Kirk, 2020, s. 44). Zira, nesilden nesile aktarılan miras, ölümsüzlük simgesi olarak devam eden bir gerçekliği ifade etmektedir (Burke, 2017, s. 17). Nitekim, tarihî sürekliliğin devam ettirilmesi gerektiği düşüncesi muhafazakârlığın önemli yaklaşımları arasındadır (Beneton, 2016, s. 19). Muhafazakârlar, değişim söz konusu olduğunda, geçmişe derin saygı duyulmasını ve onunla kurulan kutsal bağın korunması gerektiğine inanmıştır. Geçmişin ilkeleriyle uyumlu bir değişim, gelecek açısından da doğru bir süreklilik sağlayacaktır.

Muhafazakârlık bu yönüyle, geleneğe olan bağlılığıyla da ön plana çıkan bir düşünce hareketidir (Huntington, 1957, s. 469). Muhafazakârlık, temelde anti-modern bir düşünce sistemi olduğu için, saf muhafazakârlığın bütünüyle gelenekçiliği benimsediği ifade edilmelidir (Beneton, 2016, s. 10-11). Ancak muhafazakârlık, geleneğe başvururken oldukça seçici bir tutum benimsemiştir. Çünkü geçmişten gelen gelenek hem fayda sağlamalı hem de kendi içinde çekici olmalıdır (Nisbet, 2014, s. 55). Bu seçici tutumla, yani doğru tasarlanmış bir gelenek icadıyla⁴ eski toplumsal düzeninin teorik olarak değişmesi mümkündür (Hobsbawm, 2006b, s. 309). Muhafazakâr düşüncenin, geleneğe başvururken seçici bir tutum benimsemesi tesadüfî bir durum değildir. Çünkü gelenek, kutsanması gereken olumlu taraflarının yanında, terk edilmesi gereken olumsuz yanları da içinde barındıran bir deneyim sahasıdır. Bu açıdan, geleneği içinde barındıran geçmiş, toplumun başarılarını ve başarısızlıklarını test edebileceği bir laboratuvar olarak görülmelidir (Nisbet, 2014, s. 47). Geleneğin, toplumsal değerlerle hangi bağlam üzerinden ilişkilendirilmesi gerektiği, muhafazakâr düşüncenin çözümlemeye çalıştığı önemli bir konudur. Muhafazakâr düşünce, değişimi arzularken, geleneğin özümsemek tarihsel bir süzgeçten geçirilmesi gerektiğine inanmıştır.

Geleneğin önemsenmesi, yani tarihsel birikimden faydalanma düşüncesi muhafazakârlığın temel yaklaşımlarından biridir. Fakat, gelenekten neyin anlaşılması

⁴ Hobsbawm’a göre, geniş kapsamda ancak müphem bir anlamı olmayan “icat edilmiş gelenek” kavramı muhafazakâr düşüncede büyük öneme sahiptir. Bu kavram, geçmişle devamlılığın sağlandığı doğal bir süreklilik olarak düşünülmelidir. Bu süreklilik, toplumda kalıplaşmış değerlerin ve davranış normlarının aşılandığı toplumsal pratiklerdir (Hobsbawm, 2006a, s. 2).

gerektiğinin bilinmesi için öncelikle otoritesinin asıl kaynağının doğru tespit edilmesi gerekmektedir. Gelenek kavramında ulaşılmak istenen sonuç, ondaki kutsanan şey değil, tarihi zenginliğiyle içerdiği bilgelik olarak anlaşılmalıdır (Giddens, 2009, s. 52). Gelenek, toplumların süreklilik duygusunu edinmelerini sağlayan önemli bir araçtır. Fakat, gelenek konusu çoğu kez geçmişin otoritesine bilinçsizce boyun eğmek anlamına gelen yanlış bir argüman olarak görülmektedir (Scruton, 1983, s. 195). Oysa gelenek, sanılanın aksine saf şekliyle putlaştırılmış bir gerçeklik değildir (Oakeshott, 2004, s. 56). Aynı şekilde, gerçeklere yönelik sıradan teorik bilgiler sunan bir hakikât de değildir (Scruton, 2021, s. 40). Konunun anlaşılması açısından, Eric Hobsbawm'ın gelenek ve görenek arasında yaptığı şu ayrım, muhafazakâr düşüncenin çoğunlukla neden gelenekle ilişkilendirildiğini anlaşılır kılmaktadır. Hobsbawm'a göre, geleneksel toplumdaki görenekler, belli bir noktaya kadar yeniliğe ve değişime direnç göstermezler. Fakat yine de, mevcut değişimin göreneklere uyumlu olması gerekmektedir. Ancak gelenek, geleneksel toplumlara hâkim olan görenekten ayrı düşünülmelidir. Çünkü, tüm geleneklerin en temel özelliği değişmez ve sabit olmasıdır (Hobsbawm, 2006a, s. 6-7). Bu ayrım, muhafazakârların geleneği neden bu derece dikkate aldığını kanıtlar niteliktedir. Çünkü, görenekten farklı olarak gelenek, taşıdığı süreklilik ve değişmezlik özelliğiyle muhafazakâr düşüncenin beslendiği önemli bir kaynaktır.

Neticede, muhafazakârlıkta değişim konusu, birtakım ilkeler üzerinden değerlendirilmiştir. Toplumlar, geçmişini ve geleneğini içinde barındıran tarihsel birikimini dikkate alarak değişmelidir. Bir toplum, geçmişini, kendi tarihsel tecrübesi gördüğü ölçüde, değişim sürecini daha doğru şekilde tamamlayacaktır. Öyleyse bir toplum, değişim sürecini, geçmişini ve geleneğini reddederek değil, aksine onlardan beslenerek inşa etmelidir. Üstelik değişim, yavaş ve ihtiyatlı olmanın yanı sıra, geçmişten ve gelenekten de beslenerek sürdürülmelidir. Muhafazakâr doktrinin, geçmişe yönelik bu yaklaşımı, onun aynı zamanda gelecekle de kurmak istediği bağ olarak görülmelidir. Muhafaza edilecek bu bağ, nesiller arası etkileşimi canlı tutacak ve böylelikle tarihsel birikim bir yandan geçmişe yönelik özlemin artmasına diğer yandan da geleceğin önemsenmesine imkân sağlayacaktır. Bu yüzden, muhafazakârlar açısından geçmişin en az gelecek kadar önemli olması, değişim konusuyla birlikte ele alınmalıdır. Böylelikle, değişim konusu bir toplum için geçmiş ve gelecek arasındaki ilişkinin doğru bir çerçevede ilişkilendirilmesine imkân sağlayacaktır.

Sonuç

Bu makalede, muhafazakâr düşünce geleneğinin değişim olgusuna ilişkin öne sürdüğü temel argümanlar tahlil edilmiştir. Muhafazakâr doktrin, değişim konusunu bir bütün olarak reddetmemiş, aksine bir toplumun değişim sürecine girmesi gerektiğine inanmıştır. Fakat, değişim sürecine giren toplumun, bir dizi ilkeler ışığında hareket etmesini arzulamıştır. Bunlardan ilki, değişimlerin hızlı ve ani bir şekilde değil, ihtiyatlı bir biçimde olması gerektiğidir. İkincisi, değişimi benimseyen bir toplumun, geçmişini ve geleneğini önemli bir kaynak olarak görmesidir.

Muhafazakâr düşünce geleneğinde değişim konusu ayrı bir öneme sahiptir. Ortaya çıkışından bu yana tüm savunucuları tarafından üzerine titizlikle yoğunlaşılan bir konu olması bu durumunun bir göstergesidir. Muhafazakâr düşüncenin değişimi yalnızca sorunların değil, aynı şekilde çözümlerin de bir kaynağı olarak görmesi, onun değişim olgusunu neden bu derece önemsedini kanıtlar niteliktedir. Muhafazakârlar, toplumsal

değerleri yozlaştırdığını düşündüğü olumsuzlukları değişimle ilişkilendirerek, ona karşı kuşkuyla yaklaşmıştır. Özellikle de, erken dönem muhafazakâr düşünürler ve onların takipçileri, Fransız Devrimi'yle birlikte toplumun değerlerinde ne gibi değişimin meydana geldiği ve bu değişimin hangi boyutta olduğu sorusu üzerinden hareket etmiştir.

Değişim olgusu, muhafazakârlığın belki de en çok tartışılmasına neden olan konuların başında gelmektedir. Çünkü, muhafazakârlığın çoğu kez tutkuyla statükonun koruyucusu olduğu kanısı ileri sürülmektedir. Öne sürülen fikirler muhafazakârlığın değişimi bir bütün olarak reddettiği algısını beraberinde getirmiştir. Muhafazakârlığın değişimle ilişkisi, genellikle bu yanlış argüman üzerinden değerlendirilmiştir. Oysa, muhafazakâr düşüncede, dikkat edilmesi gereken önemli nokta değişimin bütünüyle reddedilmediği gerçeğidir. Buradaki asıl husus, muhafazakârlığın değişimin kendisine mi yoksa içeriğine ve uygulanış şekline mi karşı çıktığı sorusudur.

Muhafazakârlık, değişimi bir bütün olarak reddetmemiş, aksine toplumun aşamalı bir şekilde değişmesi gerektiğine inanmıştır. Değişimin kendisine değil, daha çok aşırı biçimine karşı benimsediği eleştirel tutum, muhafazakârlığın ilkesi haline gelmiştir. Doğru bir değişim süreci, yalnızca yavaş ve ihtiyatlı olmasıyla değil, aynı zamanda geçmişin ve geleneğin dikkate alınmasıyla gerçekleştirilmelidir. Nitekim, geçmişe gereken önemin verilmemesi, muhafazakârlığın değişim konusuna kuşkuyla yaklaşmasının nedenlerinden biridir. Muhafazakârlar açısından geçmiş ve gelenek, değişimi reddeden bir statüko alanı değil, aksine faydalanılması gereken tarihsel birikim olarak kabul edilmiştir. Muhafazakâr düşünürler, toplumsal değerlerin yeniden geleneğe uygun hale getirilmesinde ihtiyatlı bir değişim, geçmişin ve geleneğin dikkate alınması gibi ilkelerin gerekliliğine dikkat çekmişlerdir.

Kısacası, muhafazakârlar, değişimi bir bütün olarak yadsımamış, bilâkis toplumun belirli bir çizgide değişmesi gerektiğini savunmuştur. Muhafazakâr düşünce, değişim meselesini ele alırken, onu iki koşul üzerine temellendirmiştir. Birinci koşul, değişimlerin hızlı ve ani değil, yavaş ve ihtiyatlı bir şekilde olmasıdır. İkinci koşul ise, değişim sürecine giren toplumun, geçmişini ve geleneğini göz ardı etmeden, yani tarihsel birikimini dikkate alarak bu süreci gerçekleştirmesi gerektiğidir. Muhafazakâr düşüncenin, sözü edilen bu iki ilkesi, onu hem diğer düşünce sistemlerinden ayıran hem de günümüzde hala canlı bir fikir sistemi olarak kalmasını sağlayan önemli özellikleridir.

Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	<i>Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.</i>
Benzerlik Taraması	Yapıldı - Ithenticate
Etik Bildirim	itobiad@itobiad.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	<i>It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.</i>
Plagiarism Checks	Yes - Ithenticate
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	itobiad@itobiad.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Kaynakça / References

- Beneton, P. (2016). Muhafazakârlık. (2. Baskı). (Çev.: Akalın, C.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Brennan, G. ve A. Hamlin, (2020). Analitik muhafazakârlık. (Der.: Duman, F.), Muhafazakârlık Okumaları, Ankara: Kadim Yayınları, 87-118.
- Burke, E. (2008). Yüce ve Güzel Kavramlarımızın Kaynağı Hakkında Felsefî Bir Soruşturma. (Çev.: Gümüşbaş, M. B.). Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Burke, E. (2016). Fransa'daki Devrim Üzerine Düşünceler. (Çev.: Arslan, O.). Ankara: Kadim Yayınları.
- Burke, E. (2017). Devrimin Şeytanları. (Çev.: Koyuncu, Ö.). İstanbul: Tefrika Yayınları.
- Dubiel, H. (2013). Yeni Muhafazakârlık Nedir?. (2. Baskı). (Çev.: Özbek, E.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Giddens, A. (2009). Sağ ve Solun Ötesinde: Radikal Politikaların Geleceği. (2. Baskı). (Çev.: Sözen, M. ve Yücesoy, S.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Hobsbawm, (2006a). Giriş: Gelenekleri icat etmek. (Der.: Hobsbawm, E. ve Ranger, T.), Geleneğin İcadı, İstanbul: Agora Kitaplığı, 1-18.
- Hobsbawm, (2006b). Seri üretim gelenekler: Avrupa, 1870-1914. (Der.: Hobsbawm, E. ve Ranger, T.), Geleneğin İcadı, İstanbul: Agora Kitaplığı, 305-356.
- Hobsbawm, (2021). Fransız Devrimi'ne Bakış: İki Yüzyıl Sonra *Marseillaise*'in Yankıları. (Çev.: Akinhay, O.). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Hoffman, J. (2020). Muhafazakârlık. (Ed.: Turner, B. S.), Sosyoloji Sözlüğü, İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Huntington, S. P. (1957). Conservatism as an ideology. *The American Political Science Review*, 51(2), 454-473. <https://doi.org/10.2307/1952202>.
- Kızılcelik, S. (2008). Sefaletin Sosyolojisi. (2. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kirk, R. (2019). Muhafazakâr Anlayış: Burke'ten Eliot'a. (Çev.: Arslan, O.). Ankara: Kadim Yayınları.
- Kirk, R. (2020). Muhafazakârlığın on prensibi. (Der.: Duman, F.), Muhafazakârlık Okumaları, Ankara: Kadim Yayınları, 41-52.
- Kvanvig, J. L. (1989). Conservatism and its virtues. *Kluwer Academic Publishers*, 79, 143-163. <https://doi.org/10.1007/BF00873259>.
- Lakoff, S. (2020). Tocqueville, Burke ve liberal muhafazakârlığın kökenleri. (Der.: Duman, F.), Muhafazakârlık Okumaları, Ankara: Kadim Yayınları, 247-284.
- Neill, E. (2023). Muhafazakârlık. (Çev.: Ladin, D. P.). İstanbul: Liberus Kitap.
- Nisbet, R. (1943). The French Revolution and the rise of sociology in France. *American Journal of Sociology*, 49(2), 156-164. <https://doi.org/10.1086/219349>.

- Nisbet, R. (1978). A Century of conservatism (Preface). *Journal of Contemporary History*, 13(4), 629-634. <https://doi.org/10.1177/002200947801300401>.
- Nisbet, R. (1979). Progress and providence. *Society*, 17, 4-7.
- Nisbet, (2014). Muhafazakârlık: Düş ve Gerçek. (3. Baskı). (Çev.: Bülbül, K. ve Serenli, M. F.). Ankara: Kadim Yayınları.
- Nisbet, (2019). Muhafazakârlık. (Ed.: Bottomore, T. ve Nisbet, R.), *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi*, İstanbul: Kırmızı Yayınları, 105-142.
- Nisbet, R. (2023). İlerleme Fikrinin Tarihi. (Çev.: Bölükbaşı, A.). İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Oakeshott, M. (2004). Muhafazakâr olmak üzerine. (Çev.: Seyrek, İ.). *Muhafazakâr Düşünce*, 1(1), 55-78.
- Raeder, L. (2020). Edmund Burke ve F. A. Hayek'in liberalizmi&muhafazakârlığı: Eleştirel bir mukayese. (Der.: Duman, F.), *Muhafazakârlık Okumaları*, Ankara: Kadim Yayınları, 285-208.
- Schumann, H. (1978). The problem of conservatism: Some notes on methodology. *Journal of Contemporary History*, 13(4), 803-817. <https://doi.org/10.1177/002200947801300410>.
- Scruton, R. (1983). Freedom and custom. *Royal Institute of Philosophy Lecture Series*, 15, 181-196.
- Scruton, R. (2021). Nasıl Muhafazakâr Olunur? (Çev.: Karaküllükçü, D.). Ankara: Atıf Yayınları.
- Wallerstein, I. (2012). Liberalizmden Sonra. (4. Baskı). (Çev.: Öz, E.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Wallerstein, I. (2015). Modern Dünya Sistemi: Merkezci Liberalizmin Zaferi 1789-1914 (Cilt 4). (2. Baskı). (Çev.: Boyacı, L.). İstanbul: Yarın Yayınları.
- Wallerstein, I. (2016). Bildiğimiz Dünyanın Sonu: Yirmi Birinci Yüzyıl İçin Sosyal Bilim. (5. Baskı). (Çev.: Birkan, T.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Wolin, S. S. (2020). Hume ve muhafazakârlık. (Der.: Duman, F.), *Muhafazakârlık Okumaları*, Ankara: Kadim Yayınları, 309-333.